

ATATÜRK VE SORUMLULUK

BEKİR TÜNAY

Giriş :

Atatürk ve sorumluluk, biri ötekinde erimiş ve bütünleşmiştir. Atatürk'ün hayatının hiçbir dönemi yoktur ki, sorumluluk bilincinden uzak kalsın. Aynı zamanda sorumluluğu iliklerine kadar duymasın.. Tertemiz bir hava örneği ciğerlerine doldurmasın.

Atatürk, her konuda olduğu gibi, sorumluluk konusunda da en yakın arkadaşlarından en sade vatandaşa kadar daima örnek olmuştur. Daima önder kalmıştır. O nedenle de, her Türkün, memleket ve millet sorunlarında, daima, sorumluluğun bilinci içinde bulunmasını istemiştir. Diyebiliriz ki, Türk insanından beklediklerinin en başta geleni de bu olmuştur. Çünkü, O'na göre; sorumluluğun idrakinde akıl vardır. Gerçek vardır. Sağlam bir mantık, engin bir bilinç vardır.

Daha incelememizin başında bir noktayı aydınlatmak zorundayız. Hiç unutmayalım ki, millet ve memleket sorunlarında, her çeşit sorumluluk duygusu aile ocağında başlar. Bu ocak, gelecekteki kişisel, toplum ve millet çıkarları bakımından ilk ve büyük etkinliği taşır. Batı görüşünde bir deyim vardır. Çocukta en önemli yaş, ilk yedi yaştır. Herhalde bu ifade yanlış olmasa gerektir. O nedenle, çocuklarımıza ilk sorumluluk duygusunun bu süre içinde verilmesi, gelecek için büyük yararlılıklar sağlamış olacaktır.

Her çeşit okul, bu işin ancak ikinci dönemi olur. İlkinden sonuncusuna değin, öğretici ve eğitici insanlarımızın sorumluluğun bilincine varması en önemli konumuzdur. Hele, aile ocağı yapılarımız da göz önünde tutulunca bu işin ciddiyeti ve ağırlığı kendisini daha iyi gösterir. Bu uğurdaki görevlerimizin ve yükümlülüklerimizin ciddiyeti bütün görkemliliği ile belirlir.

Hiç kuşquamız olmasın ki, böyle bir hava içinde yetişecek çocuklarımız toplum içinde hızla gelişir. Aynı zamanda, kitlelerin bu konuda eğitilmelerine büyük katkı sağlar. Bir başka açıdan bu hizmet, millete yapılabilecek en büyük, hatta; en kutsal görev olmuş olur..

Atatürk'ün sorumluluk anlayışı:

Hiç kuşkusuz, her görev bir sorumluluğu beraberinde getirir. Aynı biçimde, her yetkide bir sorumluluk vardır. Ne görev, ne yetki çıplak olarak düşünülemez. Kişisel ve özel yaşantı içindeki sorumluluklar konumuzun dışında kalır. Görev ve yetki sorumlulukları da döner, dolaşır millet ve memleket sorunları üzerinde toplanır.

Aslında, büyük Atatürk'te baştan sona kadar görebildiğimiz ve görebileceğimiz sorumluluklar da budur. Hemen belirtelim ki, bu çok ağır bir sorumluluktur. Bu da, O'nun üstün kişiliğinin en başta gelen niteliğidir. Aynı zamanda da, O'nun başarılarının temel dayanaklarından en güçlüsüdür.

Nitekim; Mustafa Kemal'in, daha çocuk denecek yaşlarda sorumluluk duygusuna sahip olduğunu, yaşamı içinde görebilmekteyiz. Yalnız bunu, o günlerde, O'nun hayat zinciri içinde bazan heyecan, bazan cesaret, bazan da hüznün halinde görmekteyiz. Örneğin; Türk - Yunan savaşında, bu savaşa katılma istek ve heyecanıyla sarsılmıştır. Mustafa Kemal'in o yıllarda on beş yaşında bulunduğunu söyleyen yakın arkadaşı, rahmetli General Ali Fuat Cebesoy, bu savaştan söz ederken:

"Gençlik hayatımın en heyecanlı günlerini yaşadım. Yaşımın küçük olmasına rağmen bu savaşa katılmayı çok istemiştim. Az daha gönüllü müfrezelerin arasına katılıp gidecektim."¹ dediğini belirtir.

Mustafa Kemal'in Harp Okulu yaşantısı, meslek kitapları dışında, bir çok eserlerin incelenmesiyle geçer. O yıllarda, daha çok padişahın zulmü üzerinde durmaktadır. Hürriyet konusu üzerine çok fazla eğilmektedir. Bunlarla beraber hiç şüphesiz eriyen, çürüyen, yok olmaya mahkûm bir imparatorluğa çareler araması ve gazete bile çıkarması, ondaki sorumluluk duygusunun ne derece ilerde bulunduğunu göstermektedir.

Hele kurmay subay olduktan sonra teşkilât kurma çabaları, İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki mücadeleleri sorumluluk bilincini apaçık işaretlemektedir. 31 Mart Olayı ise, baştan sona O'nun sorumluluk anlayışını yansıtır. Çanakale Savaşları da bu anlayışın en kesin belgelerini verir. Bu savaşlarda geçen bir olayı Mustafa Kemal şöyle dile getirir.

"...Üçüncü Kolordu Kumandanı² Hazretleri de ahvali 'durumu' yakından görmek üzere, ilk defa olarak bugün bulunduğum Kemalyeri'ne

¹ G. Ali Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk S. 9 - 10

² Mirliva Esat Paşa

gelmişlerdi. Kumanda ettiğim kuvvetler meyânında bütün Beşinci Tümen de mevcut olduğundan, mezkûr fırka kumandanı Albay Kaninkiser Bey de mevcut bulunuyordu³.

Alman kumandan Kaninkiser, kıtaların taarruza girişmesinden sonra Kemalyeri'ne gelmiş ve rütbesi Albay olmak hasabıyla Tümenin emir ve kumandasını üzerine almamış veya Kolordu Kumandanının bizzat gelip muharebeyi idare etmesi veyahut kendisinin umum Arıburnu Kuvvetleri Kumandanlığı'nı deruhte eylemesi suretiyle kumandanın tanzimi lâzım geldiğini mevzu-u bahsetmiş ise de, Kolordu Kumandanı 'Esat Paşa' davete selâhiyettar 'yetkili' olmadığını ve doğrudan doğruya vatanın pek önemli bir hayatî meselesini teşkil etmekte bulunan ve tarafımdan başlanıp bugüne kadar idare edilmekte olan muharebelerin ve bilhassa bugün başlamış olan taarruzun sorumluluğunu kendiliğimden, henüz askerî yeteneğini tanımadığım yeni gelmiş bir zata vermekte mazur olduğumu ve kendisinin seyirci olarak yanımda bulunmasından başka bir şeye müsaade edemeyeceğimi beyan ile vazife-i mes'uleme 'görev sorumluluğuma' devam edilmiştir.

...19.2.1331 günü düşmanın bir karşı taarruzu halinde yenileceğimizi ve binaenaleyh bu günkü vaziyetin pek tehlikeli olduğunu göstererek 'Alman Albay' geriye Conkbayırı - Kemalyeri genel hattına çekilmenin münasip olacağı fikrini ileriye sürmüştü.

Kolordu Kumandanı Paşa Hazretleri durumu müşahade ettikten sonra bundan sonraki kararımın ne olacağını sordu. Bulunulan hattı muhafaza ve tahkim ve kıtaatın yeniden tertip ve tanziminden ibaret olduğunu ve çünkü 12 Nisandan beri düşmanı denize atmak azim ve niyeti ile harp eden ve on metreden yüz elli metreye kadar bir mesafe dahilinde düşmanla yakın ve sıkı bir temas tesis eden ve düşmanın işgal ettiği mevziler önünde adeta bir ihata hattı teşkil eden kıtaatımızı geri almak cihetini asla münasip görmediğimi bildirdim.

...Kolordu Kumandanı Paşa Hazretlerine; 12 Nisandan beri bu kuvvetlerin başında ve her türlü sorumluluğu kemal-i fahr 'büyük bir gurur' ile deruhte ettiğim bu cepheye, bir erin bir adım geri alınmasına kesinlikle razı olamam. Burada, bu şart dahilinde sorumluluğu deruhte edecek yalnız bir kumandan bulunmalıdır. Müşavere ile kumandanlık olmaz."⁴

³ O zaman Mustafa Kemal'in rütbesi yarbaydır...

⁴ Mustafa Kemal, Arıburnu Muharebatı, s. 87 - 88

Açıkça görüldüğü üzere Mustafa Kemal sorumluluğu iliklerine dek duymaktadır. Daha doğrusu, yaşamaktadır. Bunu da 20.2.1931'de verdiği tümen emrinde, bütün çiplaklığı ile şöyle ifade etmektedir:

“..Benimle beraber burada savaşıyan bütün askerler kesin olarak bilmelidir ki, üzerimize tevdi vazife-i namus-ı vatani ‘üzerimize verilen vatanın namusu vazifesini’ tamamen yerine getirmek için, bir adım geri gitmek yoktur. Bu sırada hab-ı istirahat ‘dinlenme uykusu’ aramanın, bu istirahatten yalnız bizim değil, bütün milletimizin ebediyen mahrum kalmasına sebebiyet verebileceğini hepimize hatırlatırım.”⁵

Yine gördüğümüz üzere, Mustafa Kemal’i sorumluluktan ve sorumluluğu da Mustafa Kemal’den ayırmaya imkân yoktur. Sanki, iki sevgilidirler. O’na devamlı olarak kucak açmaktadır. Bu tavırdadır; O’nun görev anlayışı kadar karakterinin de çok büyük rolü ve yeri vardır. Hiç şüphesiz, eşsiz memleket ve milletseverliğinin de yüksek etkisi canlılığını ve tazeliğini korunmaktadır. Mustafa Kemal’e göre kumandanlıktaki başarı, sorumluluk yüklenmekle doğru orantılıdır.

Daima gerçekleri ele alan, gerçeklerden hareket eden bir kumandan için yanılğı payı da çok az olur. Ya da, hiç olmaz. Bütün sorun; en uygun ve en geçerli kararı hızla alabilmektedir. Hiç kuşkusuz alınan kararın da göz kırpmadan uygulanması gerekir. Başarıya bu tür bir tutum ve davranışla varılabilir. Düşmanla yüz yüze, boğaz bağaza yapılan savaş gerçeğin tam kendisidir. Gerçekler karşısında hızlı muhakeme, hızlı karar, hızlı uygulama başarının en güçlü güvencesidir. Onun içindir ki, savaş usul ve kurallarını çok iyi bilen, onları yerinde ve zamanında, eksiksiz uygulayan Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşları’nın en başarılı kumandanı olmuştur. Akıllı cesaretiyle de, hiç kuşkusuz büyük bir kahramandır. Tarihin hükmü de budur.

Elbette bir savaş, bütün olanları yakından görerek, izleyerek ve anında gerekli tertipleri alarak en iyi biçimde yönetilebilir. Bunun için de çare, cephede bulunmaktır. En geçerli bilgiyi dolaylı değil görerek almaktır. Bu da işlerin doğru, hızlı, verimli ve etkin biçimde yürütülmesini sağlar. İşte; bütün Çanakkale Savaşları süresince, biz de Mustafa Kemal’i daima cephede ve ön saflarda görmekteyiz.

Ama gel gör ki, çoğu zaman olduğu gibi, bu kez de cephede rahat bırakılmamaktadır. Fakat Mustafa Kemal her zaman aldığı görevin yüksek

⁵ Mustafa Kemal Arıburnu Muharebatı, s. 93

bilinci içinde olmuştur. Ağır sorumlulugunu daima ruhunda ve vicdanında duymuştur. Nitekim; Baş Kumandan Vekili Enver Paşanın, 16/17 Haziran 1331 savaşları için:

“Orduda insan ve cephaneye bazı ifrat nazarı dikkati celp etti. Örneğin, 16/17 Haziran 1331 gecesi 19. uncu Tümen⁶ cephesine düşmanın icra ettiği taarruz ve tarafımızdan yapılan karşı taarruzun bize yaklaşık olarak bin kişiye mal olduğunu işittim. Düşman sırf bir ateş baskını yapmış ve ciddiyetle taarruza da kalkmamış iken, hazırlanmadan tarafımızdan yapılan karşı taarruz beyhude telefata malolmuştur. Fırsatlardan istifade doğaldır. Fakat önemli telefata malolan taarruzlar maksatsız yapılmamış.”⁷

Başkumandan Vekili'nin emirleri özeti olarak, Kuzey Grubu Kumandanlığına “Esat Paşaya”, Beşinci Ordu Kumandanı Liman von Sanders'in gönderdiği bu emir, usule uygun olarak On Dokuzuncu Tümen Kumandanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal'e ulaştırılır. Önce o günlerin savaşlarına değinelerek şöyle denilir.

“... Bu sebeple Kumandan Vekili Paşa Hazretlerinin emir buyurdıkları veçhile insan ve cephaneye lüzumsuz israftan madud olmasını 'çekinilmesini' tasdik etmek icap eder. Bütün bu inceleme ve açıklamalarımla sizde varlığını büyük bir övünçle ve memnuniyetle gördüğüm fedakârlık duygusunun ve taarruz ruhunun kırılmasını arzu etmem. Ancak her fırsattan istifadeye daima hazır olmakta devamınızı görmek isterim.”⁸

Mustafa Kemal'in hiç beklemediği bir anda, kendisine ulaşan bu emre tepkisi ise şöyle olmaktadır:

“Bu ihtarnamenin olayın cereyan ettiği tarihten on dört gün sonra yapılmış olması, Baş Kumandanlık Yüksek Vekâleti'nin tevcih ettiği sorumluluk yükünü benim omuzuma atmak tedbirine tevessülden başka bir ifade ve anlamı yoktur. Ben bu hususta savunma sebeplerini araştırmak yoluna gitmekten ise, gerçekten pek ağır olan bu sorumluluğu üzerime almakta azim derecede vicdan huzuru ve hazzı ile duyulanmışım. Ve bu haz, bütün asker hayatımda daima ve tatlı bir hatıra bırakacaktır.”

⁶ Kurmay Yarbay Mustafa Kemal'in kumanda ettiği Tümen

⁷ Mustafa Kemal, Arıburnu Muharebatı s. 165

⁸ Mustafa Kemal, Arıburnu Muharebatı, s. 166

Mustafa Kemal durumun gereği olan düşüncelerini sıralayarak:

“... Ancak düşman ile temasta bulunan bir kumandanın, düşmanın ahvalinde gördüğü şüpheli ve mucibi istifade durumlardan yararlanmak üzere hareket edeceği de hakkı teslim etmek olur.

...Taarruzu yüksek sırtta yöneltişim, bu noktanın düşman için can alacak bir yer olduğu ve burada kazanılacak mevzii bir başarının, düşmanın Arıburnunda hal ve durumunu tehlikeye düşüreceği ve bizi kesin zafere ulaştırabileceği idi..”⁹

Mustafa Kemal, özellikle kritik zamanlarda, ağır sorumluluklar yüklenmenin en büyük onur belgesi olduğu örneklerini, hemen her zaman ve her yerde, en güzel bir biçimde sergilemiştir. Nitekim Conkbayırı durumu nazik bir safhada iken de:

“... Durumun nezaketi devam etmekte olduğundan, Conkbayırı emir ve kumandası için üst karargâhların dikkat nazarlarını çekmekten geri kalmadım. Ordu Kurmay Başkanı Kazım Bey, Ordu Kumandanı Liman Paşa Hazretleri tarafından, telefon başına çağırarak, Kumandanın ahvali nasıl gördüğümü ve düşüncelerimi sorduğunu bildirdi. Buna da, Conkbayırı durumunun nezaketi, bunun için daha bir an mevcut olduğunu, bu an da yitirildiği taktirde bir felâket karşısında kalmaklığımız pek muhtemel olduğunu söyledim. Durum genelleşmiş, Anafartalar’a çıkmış ve çıkmakta olan büyük düşman kuvvetlerini dikkat nazarına almak ve ona göre genel tedbirler alarak sevk ve idareyi birleştirmek ve güvence altına almak gerektiğinden... söz etmesi üzerine; .. kendisinin, çare kalmadı mı sualine verdiğim cevapta; bütün mevcut kuvvetlerin kumandam altına verilmesinden başka çare kalmadığını söyledim. O da; çok gelmez mi sözleriyle karşılık verdi. Az gelir, dedim.”¹⁰

Hiç kuşkusuz bu bir ölüm-kalım anıdır. Büyük kumandanın ağır sorumluluğu bilerek, anlayarak ve severek yüklenmesidir. Elbette bunun sonucu, başta İstanbul olmak üzere, koskoca bir yurt parçasının kurtuluşu olmuştur. Bu da; çok ağır olan sorumluluğun, gerçekten eşsiz bir başarısı olmuştur. Hakkı olarak da, tarih sayfalarında şerefli yerini almıştır.

Mustafa Kemal için sorumluluk; millet için, vatan için olduğu zaman, gerçekten çok ağır bir yükümlülük ifade eder. Onun içindir ki, bu sorum-

⁹ Mustafa Kemal, Arıburnu Muharebatı, s. 167

¹⁰ Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, Arıburnu Muharebatı s. 186

luluğu beyninin, ruhunun ve tüm varlığının hemen her noktasında, akıp giden zamanın her anında duymaktadır. Bu sebeptendir ki, Arıburnu Anafartalar Kumandanlığı kendisine verince, derin bir nefes almış, derin bir iç çekişiyile:

“Mesuliyet yükü herşeyden, ölümden de ağırdır.”¹¹ demiştir.

Tarih ve sorumluluk:

Elbette insanlar, olayları kendi isteklerine, kendi görüş açılarına göre yazmamalıdır. Yazamazlar da. Hele, hiçbir zaman böyle bir amaç güdererek yorumlamamalıdır. Gerçekten her şeyi olduğu gibi görmek, dile getirmek büyük bir erdemlilikdir. Kusurlarını bile itiraf, bir yerde, en büyük cesaret ve fazilettir. Aslında büyük olaylar içerisinde, doğrudan rol almış insanlar için, kendileri kasıtlı olarak olayları saptırsa da, tarih apaçık ortaya çıkaracaktır. Bu konuda, doğumundan ölümüne kadar, Mustafa Kemal Atatürk'ün doğrulardan sapmadığını, gerçekleri ifade etmekten asla kaçmadığını, hemen her girişiminde bu yolu, titizlikle izlediğini görmekteyiz. Bu durum, onun için adeta bir inançtır. Nitekim:

“Her an tarihe karşı, cihana karşı hareketimizin hesabını verebilecek bir durumda bulunmak gerektir.”¹² demektedir. O nedenle de, üç büyük cilt tutan Nutuk'ta her şeyin hesabını vesikalar halinde dile getirmektedir. Gerçekten de, o büyük insanın hayatının hiçbir noktası için veremeyeceği bir hesabı da yoktur.

Bu doğruluk ve gerçekçilik yanı, Mustafa Kemal'in en güçlü niteliklerini oluşturmaktadır. O; sadece yaptıklarının değil yapmadıklarının, yapmadıklarının da hesabını, önce vicdanına, sonra da milletine karşı daima açık olarak vermiştir. Bütün bunlar da, O'ndaki, erişilmez dürüstlük ve engin sorumluluk duygusunun yüceliğini gösterir. O; hemen her zaman kamu oyunu düşünmüştür. Milletine karşı sorumluluğunun ağırlığını daima iliklerine kadar duymuştur. Aynı zamanda, halkın da büyük bir sorumlulukla kendi yaptıklarını görmesi, gözetlemesi ve vicdanında tartması düşüncesiyle yaşamıştır. Bu görüşlerini daha da ileri götürerek tarihe karşı duymaktadır. Onun içindir ki, bir konuşması sırasında:

“Yapmamıza imkân hasıl olan işleri yapmazsak, tarih bizi tenkit eder.”¹³ diyecektir.

¹¹ Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, Anafartalar Muharebatı'na Ait Tarihçe s. 24

¹² Prof. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri s. 228

¹³ Hakkı Tarık Us, Ayın Tarihi, Atatürk'ün Vefatları Sayı 6 s. 60

Bütün bunlardan çıkartılacak tek ve doğru olan çözüm; Mustafa Kemal'in üzerine aldığı her görevin büyük bir sorumluluk olduğu düşüncesi-
dir. Gerek uygarlık yolunda yapılması zorunlu hamleler için olsun, gerek-
se halk arasında, halk içinde bulunduğu zamanlarda olsun sezdikleri ist-
tekleri yerine getirmek için devamlı ve sürekli çaba harcamıştır. Derin
görüş ve düşüncelerinin kendisine ilham ettiği bütün doğru, iyi ve güzel
şeyleri yurduna getirme, milletine vermek için, adeta çırpınmıştır. İşte
bütün bunlar; O'ndaki sorumluluk duygusunun ne derecede güçlü ve ağır
bulduğunu gösterir. Hepsi de, yaşadığı devir dünyasına, milletine ve in-
sanlara, insanlığa, her şeyi çırılçıplak aktaran tarihe karşı doğru olarak ak-
tarılmıştır. Onun içindir ki, yüce Atatürk:

“Asırlardan beri Türkiye’yi idare edenler çok şeyler düşünmüşlerdir.
Fakat, yalnız bir şey düşünmemişlerdir. Türkiye’yi Bu düşüncesizlik
yüzünden, Türk Vatanı’nın, Türk Milleti’nin uğradığı zararları ancak bir
şekilde telâfi edebiliriz. O da; Türkiye’den başka bir şey düşünmemek.
Ancak bu zihniyetle hareket ederek her türlü kurtuluş ve saadet hedefleri-
ne erişebiliriz.”¹⁴

Atatürk’e göre sorumluluğun ne rütbesi, ne makamı, ne de derecesi
vardır. Sokaktaki adamdan Cumhurbaşkanına kadar sorumluluk vardır.
Hem de, yerine ve zamanına göre de “Ölümden de ağır”dır. Bütün sorun;
her alanda ve her yöndeki sorumluluğun idraki içinde ve bilincinde bu-
lunmaktadır. O nedenle, Atatürk’ün çeşitli zaman ve yerlerdeki görüşlerin-
den, her insan kendine düşen payı çıkarmalı ve alabilmelidir. Vatan ve
milletseverliğin, hizmet anlayışının, toplum yaşamının ve nihayet insan ol-
manın, insan sevgisinin ölçüsü de, sorumluluk anlayışı ve duygusundan
geçer.

Daha Cumhuriyetin ilk yıllarında, büyük Atatürk’ün milletimiz için
duyup dile getirdiklerini asla unutmamak gerekir. Milletimizi yüceltmenin
de, varlığımızı güçlendirmenin de yolu Atatürk’ten ve Atatürkçülük’ten
geçmektedir. Hele bu yurt varlığının bu duruma ulaşmasındaki Atatürkçü
düşünce sisteminin yerini hiçbir zaman akıldan çıkarmamak icap eder.
Bu nedenle de Atatürk’ü anlamaya çalışmak, kendimizi bilmek, anlamak
ve öğrenmek olur. Bu da, uygarca yaşamayı öğrenmektir. Uygarlık dünya-
sına ulaşmak ve onun üzerine çıkmak olur. Nasıl olmasın ki; büyük
Atatürk, daha Millî Mücadele biter bitmez:

¹⁴ Herbert Melzig, Atatürk’ün Başlıca Nutukları s. 84

“Yeni Türkiye Devleti, kesinlikle emin olarsınız ki, eski muazzam Osmanlı İmparatorluğundan daha çok kuvvetlidir. Bunun böyle olduğunu ispat için, yakın olaylara baş vurmaya da gerek yoktur. Akıl, mantık bize gerçeği gösterebilir. Gerçi gayet geniş bir sınıra ve o sınır içinde büyük bir imparatorluğa sahip bulunuyorduk. Fakat o sonu gelmez sınır içindeki insan kütleleri hiçbir vakit, temel unsurun lehine bir varlık değillerdi. Belki aleyhine... Bu küçük unsur, geniş bir alana dağılmaya ve hepsinin üzerinde bir baskı gibi bulunmaya, onları ve sınırları korumaya zorunluydu. Yani bekçilik ediyordu. Her hangi bir maddeyi, gayet geniş bir alanda dağıtığımız vakit o madde yoğunluktan, kuvvetten yoksun olur. Fakat aynı unsuru kendisiyle, varlığıyla orantılı boyutlarda bir doğal çevreye koyarsanız elbette daha yoğun ve kuvvetli olur.

Bundan başka, milleti ve memleketi kudretli yapan bir şey vardır ki, o da; idare tarzıdır. Görülüyor ki yeni Türkiye Devleti'nin teşekkülünden evvel millet hiçbir vakit kendi tarihine, kendi hayatına, kendi refah ve mutluluk araçlarına malik olmamıştı. Hatta bu, kendisine düşündürülmemişti bile.... Sanki milletin görevi, her hangi bir padişahın hırs ve hevesini, her hangi bir serdarın geniş ve şaşaalı hayatını temin için, sürüler halinde şuraya buraya gitmekten ibaretti. Fakat bugün öyle değildir. Bugün bütün halk, hepimiz benliğimizi idrak ediyoruz. Mukadderatımıza hâkim bulunuyoruz. Tekrar Viyana'ya gitmek, Mısır'ı fethetmek, Hindistan'da imparatorluk kurmak gibi hayallere kapılacak kimse kalmamıştır. Bütün dimağımızı, çalışmalarımızı bu memleketin bayındırlığına, refahına ayıracağız. Amacımız budur. Bu amaç için varlığımızı bile ortaya atmaya hazırız.”¹⁵ diye seslenmiştir.

Dikkatle okununca, bu konuşmanın baştan sona kadar her cümlesi, burcu burcu bir sorumluluğu duyurmaktadır. Hem de, uzun uzadıya tahlil ederek, anlam çıkarmaya çalışmaya bile gerek olmadan... Milletine ve yurduna karşı sorumluluğu vicdanında duyan her insanın öz düşüncesi de budur. Daha doğrusu bu olmalıdır. Kitlelere huzur, güven, geçim genişliği ve mutluluk verebilmek için; kişi olarak da, toplum olarak da, millet olarak da, her zaman sorumluluk duygusuyla dopdolu olmamız gerekir. Hiç kuşkusuz böyle bir düşünce ve yaşantı gönül rahatlığının, hizmet onurunun, kişi haysiyetliliğinin yüksek bir belgesi olur. İşte o zaman, yüce Atatürk'ün göstermiş bulunduğu büyük amaca çağdaş uygarlığa ulaşmak imkânına kuşulur. Böylece de aziz Atatürk'ün yüce ruhu şad olur.

¹⁵ 1923 Mahmut Soydan, Gazi ve İnkılâp, Milliyet gazetesi, 4 Şubat 1930.

Hiç unutmayalım ki, böyle bir tavır, böyle bir tutum ve davranışla ulaşamayacağımız hiçbir hedef kalmaz. Artık, bütün engeller birer birer yok olmuş demektir. Çünkü sorumluluk anlayışında ve bilincinde birleşmekle millî birlik ve bütünlüğümüz de, en hızlı biçimde gerçekleşir. Türkiye Cumhuriyeti millî sınırları içinde çelikleşir. Onun içindir ki, hayatı boyunca gerçekçilik ve sorumluluktan sapmamış olan büyük Atatürk:

“Memleket işlerinde, millet işlerinde, hakikî işlerde duygulara, hatıra, dostluğa bakılmaz.”¹⁶ der. Bunun açık anlamı; millî amacımızdır. Yüklenmediğimiz, yüklenebileceğimiz görevlerdir. Ve de bütün bunların gereği yüce sorumluluktur. Memleket ve milletini sevenler için sorumluluk, hava kadar, su ve ekmek kadar gerekli ve doğaldır. Hiç kuşkunuz olmasın ki bunu duymayanlar, er ya da geç yollarını yitirirler. Bencil bir gidişin karanlığında, küçüle küçüle yok olurlar. Bu gibiler, hiçbir zaman, nereden gelip, nereye gideceklerinden haberi olamazlar. Maddî ve manevî varlıklarını bile düşünemeyecek kadar hiçtirler. Öyle ki, yalnızlıklarını bile düşünemezler. Oysa; toplum hayatı, millet hayatı bu değildir. O nedenle, aile yaşantılarında bile, çoğu zaman mutluluktan uzaktırlar.

Politika ve sorumluluk :

Sorumluluk konusunu birçok alanlarda ele almak mümkündür. Fakat bu tür araştırmaların çeşitli bilim dallarına bırakılması hem daha doğru olur, hem de daha yararlıdır. Yalnız, bir de büyük gerçek vardır. Bu da; demokratik düzen içerisinde, girmedığı hiçbir alan bırakmayan politikaya, bir parça da olsa, değinmenin gerek ve zorunluluğuna inanıyoruz.

Gerçek şu ki; politik etkenler, yerli yersiz hepimizi, az çok etkilemektedir. Gönül ister ki bu etkilemeler her zaman, çoklukla memleket ve millet yararına ve çıkarına olsun.. Milletimi olumlu yönde etkilesin. Her politikacı, daima, millî sorumluluğunun bilincinde olsun. Bu davranışıyla, hem milletin yetişmesine hizmet etsin; hem de, alacağı görevin ne derece yüce ve yüceliği ölçüsünde de sorumluluk ve yükümlülük getireceğinin bilincini yaşasın. Bir başka nokta da, çoğu zaman, hemen hepimizin yakındığı demokrasinin gerek ve gerçeklerinin oluşması ve gelişmesi sorununun, zamanla olumlu bir sonuca ulaşmış olmasıdır.

Büyük Atatürk'ün bütün bunları daha Cumhuriyetin ilk yıllarında düşünmüş olduğunu görüyoruz. Sadece düşünmek de değil, O'nun temel

¹⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt 1, sayfa 213

prensibi olan; düşünceyi harekete dönüştürmek çabalarına tanık olmaktadır. Bakınız aziz Atatürk ne demiştir:

“Memleket dayanışma isteyen bir birliğe muhtaçtır. Alelade politikacılıkla milleti parçalamak hiyanettir.”¹⁷

Milletçe üzerinde daima ısrarla durmamız gereken en önemli sorunu- muz; millî birlik ve beraberliktir. Atatürk'ü düşündüğünüzde, benliğimize kadar bizi sarması, sarsması gereken de budur. Güç bundadır. Huzur, güven ve başarının kilidi budur. Mutluluğa giden yol bundan geçer. El- bette bütün çalışma ve çabalarımızın yegâne amacı bu olacaktır. Millet ve memleket yükseltilmedikçe, çağdaş uygarlık geçilmedikçe, biz aydın geçi- nenlerin yükselmiş olacağını düşünmek bile abestir. Hızla bundan sıyrılmamanın etkin yolu Atatürkçü düşünce sistemine dört elle sarılmaktır. Onun içindir ki bunu en başta sorumluluk kabul eden Atatürk :

“Milletin birleşik arzu ve eğilimine değinmek ve onun gereklerine ha- yatını vermeyi hareket kuralı bilmek, gerçek yolda yürüyebilmek için ye- gâne esastır. Bir milletin fertlerinde hakim olan, uyulması gerekli olan milletin birleşik arzusu, maşerî ‘ortaklaşa’ fikridir. Bir insan memleketine ve milletine faydalı bir iş yaparken göz önünden bir an uzak bulundur- mamaya zorunlu olduğu kural, milletin gerçek eğilimidir.”¹⁸ demektedir.

Doğal olarak bir milletin birleşik istekleri olacaktır. Vardır da. Ama hiç unutmayalım ki, bu birleşik istek de kişi, toplum ve millet olarak bize daima yükümlülüklerimizi hatırlatmalıdır. Yükümlülük ise; kısa ve açık anlamı ile, ağır sorumluluklarımızı işaret eder. Bütün bunları politikanın akışı içinde düşünmek, açıklıkla doğrular ve gerçekler üzerinde çaba har- camayı zorunlu ve gerekli kılar. Bunu gerçekten büyük ve ağır bir sorum- luluk sayan büyük Atatürk :

“Milleti aklımızın ermediği, yapmak kudret ve kabiliyetini kendimizde görmediğimiz hususlar hakkında kandırarak, geçici teveccühler elde etme- ye tenezzül etmeyiz. Millete, adî politikacılar gibi yalancı vaadlerde bulun- maktan nefret ederiz.”¹⁹ demektedir.

Gördüğümüz, anladığımız kadarı ile politikayı sanat olarak hizmet olarak seçenlerin, gerçekten sorumluluk bilincine ulaşmış olmaları gerek-

¹⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt II, s. 224

¹⁸ Atatürk'ün Millî Eğitim İçin Söyledikleri s. 23

¹⁹ Sadi Borak, Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk, s. 87

mektedir. Bu gereklilik, onu hayatın her noktasında duymakla mümkün olur. Elbette bu onurla yapılacak hizmet, hizmetlerin de en asillerinden birini oluşturur. Millet tarafından asla unutulmaz. Biz, bu kısmı da büyük Atatürk'ün şu ölümsüz ve engin görüşü, duyusu ve yaşayışıyla noktalamak istiyoruz.

“Millet tarafından, millet adına devleti idareye yetkili kılınanlar için gerektiği zaman millete hesap vermek zorunluluğu lâübalilik, kayıtsızlık, umursamazlık ve keyfi hareketle uzlaşamaz.”²⁰

Görev, sorumluluk ve vicdan :

Yüce Atatürk'ün hayatında iki öge çok egemendir. Biri, görev, öteki de, sorumluluk. O; bu iki sesi daima vicdanında duymuştur. Hem de, en güçlü biçimde.. Vicdanında, her zaman duymuş olduğu bu iki sesin de iki kaynağı vardır. Biri, vatan diğeri ise, millettir. İşte o büyük insanın her alanda ve her yöndeki sonsuz çabaları, girişimleri, bitmiyen fedekârlıkları hep bu iki ana kaynaktan gelmektedir.

Atatürk'ün zevk ve eğlencelerinde, düşünce ve kederlerinde, daima bu iki kaynak görülmektedir. Daima, vatan ve millet çıkar ve yararı heybetleşir. Olayların akışına hep bu açıdan bakar. Daima yeni yeni görevler çıkarır. Her zaman yepyeni sorumluluklarla bilenir. Başarıya ulaşan her görev ise, O'nda yepyeni bir sorumluluğun başlangıcı olur. Büyük Atatürk'e, hiçbir şey, sorumluluk kadar güç vermez. Bu da O'na, daima büyük bir mutluluk verir. Bitmez, tükenmez bir güç kaynağı olur. Daima milletine karşı büyük bir sorumluluğun bilinci içindedir. Nitekim, Cumhuriyetin ilk yıllarında der ki:

“Ben görevimin bitmediğini, yüklendiğim sorumluluğun da yüksek ve çetin olduğunu anlıyorum. Arkadaşlar; bu görev bitmeyecektir. Ben toprak olduktan sonra da devam edecektir. Ben seve seve, sevine sevine, bütün varlığımı bu kutsal göreve vereceğim. Ve onun yüksek sorumluluğunu yüklenmekle mutlu olacağım. Çünkü büyük milletimizin kalp ve vicdanında bana karşı sarsılmaz bir güven ve itimat taşımakta olduğunu görüyorum. Bu benim için büyük bir kuvvettir. Büyük yetkidir.”²¹

Hepimizin de çok iyi bildiği üzere Mustafa Kemal için millet ilham kaynağı, güç kaynağı ve güven kaynağıdır. Hiç kuşkusuz milletimiz için

²⁰ Prof. Dr. A. İnan, Medeni Bilgiler, Atatürk'ün El Yazıları s. 415

²¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt II, s. 236

de, yaşadığı günlerde ve o günün kuşaklarına da Mustafa Kemal güç, kuvvet ve güven kaynağı idi. O altın yılları yaşayanlardan biri olarak, bütün bunları gördüm. İliklerime kadar, ruhumun her zerresinde yaşadım. En büyük sorumluluğu yüce milleti için duyan Atatürk, milletin de, millî sorumluluğun bilincine ulaşmasını çok isterdi. Bugün bunun acısını ne derece ağır olarak duymak mecburiyetindeyiz. Eğer duyabiliyorsak, hızla kendimize gelmemiz umudu vardır. Onun içindir ki, 1919 da Millî Mücadeleye başlarken :

“Biz eğer millet ve tarih önünde her hangi bir hata işliyorsak, bunun sorumluluğunu vicdan ve sağduyumuzda hissetmekten ve ödemekten hiçbir zaman çekinecek insanlar değiliz.”²² diye, millete sesleniyordu. İşte açıklık da budur. Ölümden ağır olan sorumluluk da budur.

Hiç unutmayalım ki Atatürk'ün attığı her adım anlamlı ve ileriyedir. Ağzından çıkan her kelime vatandan ve millettten yanadır. Yükselmemiz ve uygarlık dünyası içindeki uygar yerimizi, onurla almamız içindi. Onun içindir ki O; memleket ve millet için yapılması gereken her doğru, etkin ve verimli işi bir kutsal görev bilinci içinde ele alırdı. Millete hizmetten sonsuz bir zevk duyardı. Asla da, bu hizmetlerden dolayı ne bir karşılık beklerdi. Ne de böyle bir düşünce aklının köşesinden geçirdi. O günleri yaşayanlar bunu apaçık görmüşlerdir. Yaşamışlardır. Onun içindir ki, her şeye ulaştığı, her başarıya kavuştuğu vakit bile:

“Benim için dünyada en büyük mevki ve mükâfat milletin bir ferdi olarak yaşamaktır. Eğer Cenab-ı Hak beni bunda başarılı kılmışsa, şükür ve hamdler ederim. Bugün olduğu gibi, ömrümün sonuna kadar milletin hizmetinde olmakla iftihar edeceğim.”²³ diyebilmiştir. Atatürk'ün hayatının değil her noktası, bir noktası bile bizi sarsmaya, kendimize getirmeye yetebilecek kadar millî, vatanî ve insanîdir. Yalnız milletimiz için değil, bütün insanlık âlemi için de böyledir.

Nasıl böyle olmasın ki, çağında unutulmayan büyük insan olarak yaşamaktadır. İnsanlığa tuttuğu güçlü ışıkla da, daha yüzyıllar boyu yaşayacaktır. O'nu yakından gören, tanıyan bizler ise, O'nu anlatamamanın ızdırabını daima çekmeye mecbur ve mahkûm olarak yaşamakla yükümlüüz. Çünkü görevimizi yapmadık.

²² Mazhar Müfit Kansu Erzurumdan Ölümüne Kadar Atatürkle Beraber s. 160

²³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, s. 129

Türk milleti ve Atatürk :

Ne Atatürk'ü Türk milletinden, ne de Türk milletini Atatürk'ten ayırmak mümkün değildir. Biri ötekinde erimiş bir bütündürler. Bu gerçekten hareket edince de, O'nun inkılâp ve ilkeleri hepimizin olur. En az O'nun kadar, bu inkılâp ve ilkeler üzerine titremek görevlerin en büyüğü, hatta en kutsalı olur.

Büyük Atatürk yaşadığı süre içerisinde, başından sonuna kadar aldığı görevlerin gereğini, doğru ve tam olarak yerine getirmiştir. Her birinin üzerine büyük bir dikkat ve itina ile eğilmiştir. Bu görevlerde sorumluluğun ağırlığını her an yaşamıştır. O'nun için, küçük - büyük her görev bir kutsal emanettir. Bu sebeptendir ki, 1927 seçimleri için yayımlanmış olduğu genelgede:

"Hayatımda en büyük dayanak ve kuvvetim vatandaşlarımdan gördüğüm itimat 'inan ve güven' ve müzaheret 'gerçek yardım' tir. Bütün görevlerimde manevî, vicdanî olan en büyük endişem emanetinizin saygınlık ve kutsallığına devamlı olarak dikkat etmektir."²⁴demektedir.

Atatürk yaşamı boyunca, sorumluluktan kaçmamış, aksine onu çok sevmiş, onu daima bağrına basmıştır. Her zaman büyük bir sorumluluk bilinci içinde yaşamıştır. Milletine de, daima bu anlayışı telkin etmiş, göstermiş ve istemiştir. Çünkü başarının yegâne anahtarının sorumluluk olduğu inancındadır. Biz de, başarının vatan ve milletimiz için olacağını düşünerek o yolu seçmek zorundayız. Atatürk'ün sorumluluk konusundaki düşüncelerini Prof. Dr. Afet İnan şu biçimde dile getirir.

"Sorumluluğu üzerine almak cesaret ve hevesi her işte en çok gerekli olan bir yetenektir. Birçok insanlar sorumluluğun başkalarında olduğunu bildikleri zaman, en cesûr ve cüretkâr olurlar. Fakat; eğer sorumluluk kendilerinde olursa, bu cesaret ve cüretin azaldığı ve çekingen oldukları görünür. Halbuki, sorumluluğu bilerek, hesaplayarak üzerine alan insanlar, küçük ve büyük, aldıkları işlerde başarı gösterirler."²⁵

Biz de, büyük Atatürk'ün bu düşüncelerinden ilham olarak diyoruz ki; eğer yurdumuzu ve milletimizi seviyorsak, eğer uygar olmayı, uygar yaşamayı kabul ediyorsak, eğer bütün bir âleme "insanız" diyebilecekseniz, aile hayatından başlayarak toplum içindeki yerimize değin, her çeşit so-

²⁴ Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri s. 532

²⁵ Prof. Dr. Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler s. 317 - 318

rumluluğumuzun bilinci içinde bulunmak sorundayız. Ancak böyle bir anlayış ve idrak bizi devlet kademelerinde, serbest çalışmalarımızda başarılı kılar. Aksi halde ne kendinize, ne toplumumuza, ne de bu yüce milletimize yararlı hizmetler verebiliriz.

Bu sebeple de, Prof. Dr. Afet İnan, Atatürk'e atfettiği düşüncesini şu şekilde belirlemektedir.

"..Atatürk, Türk milletinin uygar varlığına inanmış, onu üstün bir düzeye yükseltmek için bütün millet fertlerini çalışkan ve üzerlerine aldıkları görevlerde, sorumluluklarının idraki içinde bulunmalarını, daima, telkin etmiştir."²⁶

Hiç şüphesiz yüce Atatürk; bütün canlıların gayesi olan yavrularını yetiştirmek, besleyip büyütme çabası ve sorumluluğu içinde yaşamıştır. Onun yegâne amacı, milleti yetiştirmektir. Kendisindeki bu sönmeyen ateşi, yurt ve millet sevgisi ateşiyle milletin tutuşturmasıdır. Böylece de Türkün devamlılığını ve ebediliğini sağlamaktır.

Sonuç :

Atatürk'ün sorumluluk hakkındaki düşünce ve görüşlerini daha da örneklemek mümkündür. Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyet dönemi bu örneklerle dolup taşmaktadır. Takdir buyrulacağı üzere bunların her biri bir ayrı araştırma konusu olabilecek nitelikte ve değerdedir.

Ciddî tutulan her işin âşığı olan büyük Atatürk de bu araştırmaları beklemektedir. Atatürkçülük için de gerekli ve zorunludur. Atatürk'ün fi-kirlere saygı, tartışmalara açık ve hoş görülü görüşleri de bunu istemektedir. Yeter ki, bilim, akıl, deney üçlüsünden sapılmasın. İnsanları hor görmeyen, gurur ve kibir bilmeyen, daima öğretilme ve öğretme ateşiyle yanan Atatürk'e yakışalım.

Aslında Atatürk'teki sorumluluk bilinci, bir başka açıdan, onun üstün niteliklerine de bağlanabilir. Ama, burada da hatırlanması gereken önemli bir nokta var. O da; Atatürk'ün demokrasiye, demokratik kurallara ve meşruiyete inanmış bir insan oluşudur. Bu nitelikler; bir yandan görevin yüceliğini destekler. Öte yandan da sorumluluğun ağırlığını işaretler.

Bilim ve bilimden kaynaklanan gerçekçilik, O'na daima doğruları buldurmuştur. Olgun ve dolgun kültürü ile de iyiyi, güzeli seçmiştir. Böylece,

²⁶ Prof. Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler s. 296

yapılan hizmetlerin etkinliği ve verimliliği artırmıştır. Yüksek sorumluluk bilinci ise ona, her zaman, başarı kapılarını ardına kadar açmıştır. Bilinçli ve bilgiden kaynaklanan cesareti ise, bütün bunların devamlılığını sağlamıştır. şahsından çok milleti ve vatani için çalışmanın, yaşamanın engin zevkini tattırmıştır.